

Kryckeståten.

Kryckeståten kallas mest här att "dra björk". Detta tillgår på så sätt att bygdens ungdomar till den blivande brudens hem vid tiden för andra lysningstillfället drag fram från skogen en väldig okvistad björk och med spelmän sittande på grenarna. På förhand har man gjort sig underkunnig om att även brudgummen är hos bruden, då björkträdet skal dragas fram. Ungdomarna komma då under musik och støj och glamm och någon av husets folk eller bruden själv kommer ut och bjuder samtliga på kaffe. Sker detta så hugga också ungdomarna sönder trädet till ved och sågkubbar. Däremot om de icke bli bjudna på kaffe låta de trädet ligga framför ~~dörrarna~~ gårdens framsida helst alldeles intill dörrarna och sedan får gårdsfolket själva släpa bort det och hugga sönder det.

Denna sed är mycket gammal.

Trollkärringarna Uvan och Hälla.

Enligt sägnen bodde i ett berg kallat Hälleberg trollet
Hälla, och i ett annat berg Uvekull bodde Uvan. Båda dessa voro
elaka trollkäringar, som ställde till mycket rackartyd och ofog
bland befolkningen i socknen och dess kreatur. Vid ett tillfälle
gick en korgmakare i skogen och skar vidjor till korgar och
mötte då Hälla. Denna ropade då: "Kära syster Uva låna mig en
kittel, medan jag kan sållaren sjuda!"

Skogsrådet i form ~~xxx~~ av ett långt fruntimmer

En karl, som var på skogshygge mötte ett fasligt långt
fruntimmer, som var huvudet högre än skogstopparna.

Förskräckt häröver vände han hem för att omtala vad han sett.

En annan person gav sig då åstad i stället låtsande sig
icke vara rädd. Om en liten stund kom dock denne tillbaka

blek av förskräckelse.

Händelsen skall ha timat för cirka ett 70-tal år
tillbaka.

Flyttblock.

Vid Hagstad finnes ett stort flyttblock eller jättekast, som går under benämningen av Hagstads gråko. Enligt vad sägnen ~~förnäm~~ förmåler skall blocket vända på sig var gång kyrkklockorna i Bergs kyrka höres ringa, och det skall då också råma på samma sätt som en ox. Folkfantasien har antagligen av denna anledning givit blocket namnet gråkon.

Ulvastigen i Holma.

Holma by i Bergs socken har en gemensam ägolott ett långt stycke utanför byn, som som gemensamt benämnes Ulvastien. Området är mycket bergigt och skogbeväxt, och det har antagligen fått sitt namn därutav, att det på detta plats för längre tillbaka fanns mycket gott om vargar. Äldre personer vet ännu berätta om vargskall i denna trakt. Vargnät finnes i Holma gårdar.

Janalund
Norrviddinge
Berg
cyp 1933

Cyp 1933 Johan Johansen
Lidnäs

Hur man bereder lindbast.

Att flå lindbast är här en ganska allmän företeelse.

Detta tillgår på så sätt, att man litet för midsommar hugger
av de unga stöplarna på lindarna och flänger av barken på dessa.
Denna nedsänker man på bottnen av någon sjö där den får rötas
till hösten, då den varder mjuk som hampa, och den inre mjuka
cellvävnaden - av vilken flätas rep och tömmar - lätt avskiljes
från den mera hårda barken.

"Slå ni pojkar jag betalar"

Detta är ett mycket gammalt allmänt känt uttryck
härledande sig från ett marknadsslagsmål, då tre gamla
slagskämpar gjorde marknadsplatsen ren från både folk och
fä, och en utam dem samtidigt utropade ovanstående ord.

Detta slagsmål kostade dem sedam vid tinget i plikt
omkring 75 öre vardera.

Årsgången.

Om Årsgången har man här den föreställningen, att en person som börjar att gå Årsgång får sedan hålla på med detta under hela sitt liv.

Exmp. En dräng stängdes inne i ett skåp men bröt sig ut julaftonsnatten.

Om en annan, som husbondefolket på ~~allt~~ alla tänkbara vis sökte hålla inne berättas att detta var omöjligt utan Även han måste ut i mörkret.

Vad man hade att iakttaga om man gick vilse i skogen.

Om man gått vilse i skogen var det till att
ta av sej någon klädespersedel och vränga denna om man skulle
hitta rätt igen.

Äldre personer kunna ännu i dag berätta hurusom de genom
att vränga tröjan - rocken - hittat till rätta vid många
tillfällen, då de gått vilse i skogen.

Uppsatta märkesstenar.

Att flytta de märkesstenar, som utsatts vid de olika ägo-
gränserna bönderna emellan var farligt, ty dessa fingo ingen
ro efter döden - de som gjorde detta.

Många äldre säga sig ha sett personer gå vid gärdes-
gårdarna nattetid för att sätta de i livstiden flyttade
stenarna tillrätta igen på sin plats.

Första neken.

Den första ^(härvid)neken man satte in i ladan på hösten skulle
fuktas med sitt eget vatten, så höllos råttorna på avstånd.
Detta var en allmän och gängse sed.

Fågellivet.

en ännu levande 92-årig man berättar, att det under hans
uppväxttid icke var någonting ovanligt, att när mannen ifråga

skulle gå på skogshyggen om vintermorgnarna mot värsidan
ett 100-tal orrar sutto i träden och spelade.

Numer finns det blott en och annan, som spelar om våren.

De äro utskjutna. Räven har också tagit sin anpart.

Många flyga också nu mot de talrika luftledningar, som nu
finnas i skogarna och dödas av dessa.

Villarpaskottet.

Villarpaskottet flye på en så de gamle. Blir man plötsligt
illamående på våren så att man får liksom håll i sidan eller
brösten och känner sig lite fnurrig i knoppen, så ä dä
villarpaskottet man fått.

Något egentligt botemedel mot detsamma känner man inte
till. Vanligen går illamåendet över av sig själv.

Äldre krutladdningar i Bergs socken.

Man borrade som nu med släggor fast av sten. När hålet var djupt nog och skulle laddas nedsattes i detta vid den ena sidan en klen järntråd. När man sedan laddat hålet med krut i botten och packning upptill drog man upp järntråden. Denna hade innan den nedsattes väl insmorts med fett. När den blivit uppdragen sattes i trådens ställe tunna trästickor, vilka också voro väl insmorda innan de nedsattes och därtill doppade i hela sin längd i krut. I den övre änden på stickorna sattes en liten tråd doppad i svavel. I denna ända av tråden tände man och detta skedde merändels med en cigarr.

Smul
Norrvikinge
Berg *om*
1933

Appt. Joh. Johansson
Ridmäs

Odens jakt

Man är här av den föreställningen att ifråga om trollen
så är det Odens jakt som har jagat bort dem och skjutit ned dem.

Mineralier i Berg.

År 1928 uppdagades på hemmanet Lilla Rösås ägor ett omkring 5000 kbm stort fält av järnockra, vilket efter kemisk analys visade sig innehålla 67 procent järnhydrat användbart som järn- eller färgämne.

Flyttblock.

Geboda stut - är benämningen på ett mycket stort flyttblock på Geboda gård. Detta är ännu större än det vid Hagstad befintliga som kallas gråkon. Blocket är emellertid nu borta, enär man huggit sönder det till byggnadssten.

Det äldre kyrkobygget i Berg.

Om tillblivelsen av den äldsta kyrkan heter det, att en jätte, som kallades Peter Finn, och vilken bodde i en grotta i det närbelägna Hälleberg åtog sig att uppföra en kyrka mot en viss avgift. I överenskommelsen ingicks även, att den dåvarande prästens båda döttrar skulle utlämnas till jätten, så fort kyrkan blivit färdig. Kunde emellertid någon gissa jättens namn, så behövde de överenskomna villkoren icke uppfyllas, utan jätten skulle då utan gottgörelse uppföra kyrkan. Prästen såväl som särskilda lyssnare började nu forska efter jättens namn såväl kring grottan Hälleberg där han bodde som vid kyrkan där han arbetade.

Omsider hörde en av spejrarna i solnedgången inifrån berget där jätten bodde en kvinnoröst som sjöng så här:

"Tig, tig lille min i morgon kommer Peter Finn med bägge prästens döttrar". Översvallande av glädje skyndade lyssnaren till prästen och denne till jätten, som nu hade kyrkan så gott som fullt färdig. Det fattades blott ett litet hål i ena gaveln att mura igen och detta höll just jätten på med under sång och muntert leende, då prästen kom och meddelade honom hans namn. Förgrymmad att ha blivit överlistad av prästen och sålunda fått arbeta för intet försäkrade jätten, att det hål, som han nu höll på att mura igen aldrig i evighet skulle gå att tilltäppa och kyrkan sålunda aldrig bli färdig.

Det fanns också i den gamla kyrkan under hela dess gudstjänsttid ett hål i gaveln, som enligt sägnen icke gick att mura igen. Då försök här till gjordes upprevs murbruket nattetid och den lilla gluggen stod alltid öppen.

Under den katolska tiden tjänstgjorde den och rökutgång.

Man finner av denna sägn att Bergs kyrkobygge har en viss frändskap med uppförandet av Lunds domkyrka.

*Småland
Norrvidinge
1866
1933*

Jätten som kastade stenen mot skällekon.

Då kristendomen infördes i landet fanns det en jätte som i förbittring mot skällekon i Bergs kyrkklockestapel slungade en stor sten med väldig fart för att krossa både stapeln och kyrkan. Hans styrka var emellertid för svag, så att han blott förorsakade ett litet hål i väggen. Han försökte då ännu en gång. Lade stenen på sitt strumbeband och kastade med väldig fart. Denna gång siktade han miste och stenen föll ett par k.m. söder om kyrkan invid vägen vid Bergsjön och där den ännu av mången med trovärdighet utvisas.

Häskobäck.

Bäcken har fått sitt namn därutav, att över densamma ledde en gammal kyrkväg till den gamla kyrkan, och då folket, som mestadels red till kyrkan i äldre tider skulle över denna bäck ryggade hästarna och voro oroliga, och när de äntligen hoppade över tappade de ~~sax~~ hästskorna och därutav har bäcken sedan fått sitt namn .

Historier om trolltjädrar.

I hemmanet Rösås skall förr ha funnits trolltjädrar.

En person, som blött för ett 50-tal år sedan sköt ett stort antal ~~skåx~~ skott på en tjäder utan att träffa. Slutligen tog han bort en knapp ur västen och lade i bössan, och då lyckades det att skjuta tjädern. När han kom hem med fågeln började denne att leva upp igen, flaxa, skrika och föra ett fasligt väsen, så att jägaren blev tvungen att släppa ut djuret, som då omedelbart flög åt skogen.

Barnskrik i skogen.

Ett stycke öster om Lädja by har man ibland hört fasliga oväsen liknande tjut och barnskrik. En person, som en gång gick från Lädja genom skogsterrängen upp mot Bredhult mötte i skogen ett litet vackert barn, som hindrade mannen att fortsätta, varför han måste vända tillbaka. En annan dag gick han ånyo men följde då vägen. Han kom emellertid icke längre än halvvägs till den s.k. Bollbacken där han mötte samma barnunge igen, men denna gången fick han gå förbi.

Skällegäddan i Lövhulta göl.

Det berättas från Lövhult, att i därvarande göl skulle en
7 års pojke en gång ha blivit biten av en gädda och därefter
blivit dövtum. Det är blott ett 60-tal år sedan denne person dog

För att bli bra från bett av s.k. Skällegäddor skall man så
fort man blir biten förtära gäddans hjärta, men detta dock innan gäddan

hinner att dö säger traditionen.

*Bevis nr. 1 Sm.
uppl. av Johan Johansson
1933*

3739

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV
24

Myrdingen i Bredhult.

I Bredhult skall det förr i tiden hava spökat i det att en myrding visat sig om nätterna. Här om förtäljes att en skomakare en kväll litet före jul satt uppe och sydde sko. Rätt som det var kom ett litet barn och började dansa på golvet. Då skomakaren frågade vad detta skulle betyda svarade spöket: "Jag bor under den 5:e tiljan vid den norra väggen i en atavabytta i tvång för byttan är trång. Vill du lova att hjälpa mig skall jag aldrig dansa mer".

Skomakaren lovade detta och bröt upp tiljan och fann där skellettet efter ett barn. Detta begravde han i kyrkogården och sedan blev det lugnt i gården. En åker i Bredhult benämnes ännu efter denna sägn för Myrabacken.

Den rike bonden i Holma.

I holma by bodde för mycket långt tillbaka en rik bonde, som hette Måns. Då han skulle dö kallade han till sig sin yngsta dotter och sade till henne, att hon efter hans död skulle lägga under hans huvud det penningsskrin, som han hade förvarat under sängtiljet. Flickan gjorde som fadren hade bett henne. Då de andra arvingarna kommo hem frågade de efter penningsskrinet och hon måste då bekänna var det fanns. Arvingarna grävde då upp kistan och fann i denna en Pyssling, som satt på den dödes bröst och öste penningarna i hans hals.

Skogsfén och dikesgrävaren.

En ännu levande 92-årig man har förtält, att då han en gång var ute och dikade och satt sig för att vila på dikeskanten, så kom det en underbart vacker skogsfé fram till honom och vilken var sprittande naken och för övrigt ganska närgången. Förargad över att icke slippa henne röt dikesgrävaren: "Dra åt helsike". Ögonblickligen fick han ett slag över munnen så att näsa och mun sprang i blod och han blev så matt och trött att han måste sluta ~~arb~~ arbeta och begav sig hem.

~~En gång då han dikade i skogsmarken~~

Skogsfén med solparasollet.

Då en person var och dikade på Bredhults marker kom en skogsfé med parasoll och handskar på händerna och ställde sig mitt i vägen för personer där han skulle grava.

Arbetaren gick fram och tittade henna skarpt i ansiktet och då försvann hon med ett ihåligt skvatt över trädtopparna.

Den vackra kvinnan på gölens vatten.

En skräddare vaknade en gång mitt i natten en en känsla av
att han ofördröjligen måste begiva sig till den närbelägna gölen.

Då han kom dit fick han se på vattnet en vacker kvinna som med
graciösa behag och åtbördor sökte locka skräddaren till sig.

Då skräddaren fick se detta vände han tillbaka likafort som han ~~kom~~

kommit och skyndade vid hemkomsten att stänga alla dörrar väl

omkring sig.

Aggr. J. L. Johnson
Ridgely

Benny O'm

1933

Näcken.

En allmän åsikt är hos de gamla att näcken förekommer här som annanstädes i sjöar, gölar och vattendrag. En gång uppenbarade sig ~~en~~ tre vitklädda flickor i ett vägstjäl intill en sjö och vilka antogos vara näcken. På en annan sjö kom en gång näcken simmande i form av en kärring. Den förvandlade sig sedan till en fölunge.

Allmänt förr i världen skrämdes man barn med att näcken fanns i brunnar och källor, så att dessa skulle akta sig för att rama i dem.

Fornsaker och minnesplatser.

Av fast fornlämningar kan nämnas en domarring på Ekenäs ägor invid Bjursjö.

Någon slags fornlämning hällkista eller domarring eller kultplats finnes på Bölsmåla ägor.

Strax invid Vinnige finnes lämningar av ett gravfält. Namnet vinnige härleder sig också efter slagen vinsten, segern.

Ett stycke norr om de nuvarande Sandviks gårdar skall förmodligen finnas ett mycket gammalt gravfält.

Ett sådant skall också finnas vid Böllsbacke.

På Ernatorps ägor finnes förmodligen en mindre skeppssättning.

Hällristningen i Hjulatorp.

År 1909 uppdagades en vacker hällristning i Hjulatorp på en jämnslipad berghäll. Ristningen består av konsentriska ringar, fyrekrade hjul, granar, solbilder m.m.

Ristningarna hava en religiös karaktär erindrade om ,att här en gång i tiden varit en solgudens helgedom.

På olika ställen i socknen finnes väldiga rösen, som av befolkningen benämnes för drakarör. Sådana finnas bl. a. i Ernatorp, på Björkas ägor, vid Furuledet och i Holma. På den senare platsen säger sig befolkningen tvänne gånger ha sett draken slå ned på den där förvarade skatten.

Ett litet stycke söder om kyrkan ligger flera andra rör varvid ett är beläget på ett odlat gärde. Härom förtäljer sägen, att i detta bodde en tomte. Då folket en gång hade svårigheter med att meja säden på åkern, så satte bönderna ut en natt en stor gryta gröt i röret. Till tack Märför blev hela åkern avskuren och nekerna uppstta under påföljande natt utan att folket behövde göra något.

Ett annat rör som benämnes "Olas rör" och vilket ligger på Nyängsbacken strax ~~utanför socknen~~ på gränsen till Berg och Ormesberga socknar. Enligt sägnen skulle i detta rör en mäktig kung ha blivit begravnen. Kungen bodde ~~in~~ i livstiden i Tors. Han var så mäktig att han härskade över stora delar av socknen och ägorna sträckte sig ett gott stycke in i övriga socknar.

Huruvida detta Tors kan vara indentiskt med gårdarna ~~Thorshult~~ Thorshult i Bergs socken är svårt att avgöra, men det torde dock icke vara omöjligt. Namnet Thorshult låter litet mystiskt och gårdarna där lär också vara mycket gamla och därtill har man i jorden hittat åtskilliga värdeföremål, som kan antyda att en mäktig person har härskat över dessa gårdar och att folkfantasién sedan gjort denna till kung.

Stenmassivet i Rösås.

I Rösås i ett stenmassiv finnes en märkvärdig källa i vilken en guldskatt säges ha blivit gömd en gång i tiden. Enligt sägnen klingar det i källan var gång man stöter med en stång i botten.

För omkring ~~ett 60-tal~~ ett 60-tal år sedan borrade och sprängde en bonde i källan. Enligt vad ryktet förde ut hittade han också några mynt men förlorade samtidigt lika mycket i värde, ty samtidigt som skottet smäll sprungo hans i närheten betande oxrar i Svarte göl och drucknade.

Rysse göl.

Enligt sägnen skall en gång i denna göl ha drunknat 3000 ryssar.

De skulle av svenskarna ha blivit kringrända i de därvarande många sjö-
områdena och neddrivna i gölen. För en tid sedan skulle de ha visat
sig för en bonde i form av en hägring. Då han skyndade in i stugan
för att berätta om synen försvunne de alla.

I en närbelägen backe skall de ha haft sin förrådsplats och
en sägen förmåler att många värdesaker förvaras ännu i den backen
och i en liten källa, som är i backen.

Hur det än förhåller sig med sägnen om ryssarna, så har man i
alla fall i omgivningarna hittat åtskilliga vapen och andra
föremål förtäljande om att traditionen i alla fall kan ha ett verkligt
underlag.

Offerkällan på Slättö

I denna källa skulle en gång i tiden en jungfru som hette Ana ha bott. (Till källan hörde också enligt traditionen ett slott.)

Det säges att järndörren till hennes kammare skall numer vara densamma som sakristidörren till den nuvarande kyrkan.

Dörren är också mycket egendomlig om man betraktar den.

Hur det än förhåller sig med källan och jungfruns järndörr så är i alla fall lägenheten Annegärde, som ligger strax invid den nya kyrkan uppkallad efter jungfrun Ana.

I källan på Slättö skall också en skatt ha legat fördold.

De personer, som en gång i tiden skulle taga upp den fingo se en mycket vacker tupp och i häpenheten häröver började de tala och då försvann skatten i djupet för att sedermera i evighet bliva bunden med

kedjor i den närbelägna sjön. Det är mycket troligt att under oroliga tider skatter och värdesaker förts ut till förvaring på Ön och i källan från den närbelägna Bergs herrgård till vilket Ön hör.

Offerkällan vid Annegärde.

I backen till Annegärde är en gammal offerkälla eller hälsobrunn.

Till denna vallfärdade äldre personer för att söka bot mot olika slags sjukdomar.

Det berättas att doktor ~~Anders~~ Andreas Hagelberg, som levde tiden mellan 1784 och 1857, att han vid flera tillfällen ur en silverbägare hämtade vatten ur källan till att dricka.

Vid källan sökte också föräldrar bot för sina barn mot den s.k. Tredskervan.

Stångröret vid Sörskog.

Mitt för Sörskogs gårdar finnes ett s.k. Stångrör.

För mycket långt tillbaka skall där ha tänds eldar s.k. Båleldar som i folkföreställningen skulle skydda människor och djur i gårdarna. För icke så längesen fanns en stång upprest i röret och förr ansågs det olyckligt om stängen fick ruttna ned . Nu är den emellertid borttagen.

Gulds skatten vid Furuledet.

Furuledet ligger i socknens ungefärliga centrum i norr och söder. I backen mot Lädja by till ligger tre väldiga rör i treangelformig krets av omkring 200 meter mellan vardera.

Enligt gammal föreställning skulle i ett av dessa finnas en guld kista. Den gamla sägen, att skatten kunde bärgas om blott de skattsökande höllo tyst då de togo upp skatten går även här igen. Några personer försökte sig nämligen på att bärga skatten. Då de fått kistan över jordkanten att hela den nedanför liggande Lädja by stod i ~~lusan låga~~ lusan låga. Förskräckt utropade en bland skattsökarna: "Se det brinner i byn" och med detsamma var skatten försvunnen

Jättastovan i Hult.

I norra delen av socknen på Hults ägor finne en egendomlig grotta, som allmänt går under namnet av Jättastovan. Folk har nämligen trott, att det där förr i tiden har bott jättar.

Grottan ligger omedelbart invid östra stranden av Klintsjön och består av urberg med väldiga stenblock stupande rakt ned i sjön. Grottan har en längd av cirka 10-12 meter och är ~~xxxxxx~~ en och en halv meter bred med ungefär lika stor höjd till taket liknande en väldig jättegångrift. Väggarna äro invändigt släta och taket är ett enda stort sammanhängande block.

En ligt sägnen har man hört ljud av skramlande bjällror, råmande kor och sång från grottan. För längre tillbaka hittade man också en del värdeföremål i grottan

Kyrkogrottan i Håknahult.

I norra delen av socknen på hemmanet Håknahults ägor är en märkvärdig grotta, som i folktron allmänt kallas för kyrkogrottan emedan man dit har i forntiden förlagt en kyrka enligt folkfantasien.

I trakten finnes en hel massa sjöar och grottan, som ligger vid södra delen av Skärsjön är en skålformig urholkning i jorden av cirka en 15 till 30 meters genomskärning åt vardera hållet och den ligger så gott som mitt inne i en väldig grusås.

Förmodligen har vid tiden för ~~xxx~~ rullstensåsens bildande den forsande vattengrusblandningen från sjöarna stött mot det närbelägna mäktiga Loberget och därvid bildat en kraftigt virvlande rörelse, som urholkat åsen och samtidigt drivit det avlagrade gruset upp i en nära nog cirkelrund vall runt holan eller grottan.

Man risar för de döda.

Detta tillgår på så sätt, att framför de gårdar där ett liktåg skall passera lägges på vägen en vacker äreport av finhackat granris, vilket ornamenteras med kors och stjärnor av papper eller ris samt initialerna till den dödes namn. På ett litet avstånd i ett fönster eller på någon annan plats pläga de, som utfört arbetet beskåda liktåget, eller som det heter "räkna skjutsarna".

Åldermansinstitutionen.

Åldermansinstitutionen bibehålles ännu här. Den är liktydig med att bönderna en gång på året smalas för varje by och väljer en ålderman, ~~hvar~~ som skall ha uppsikt över vissa förhållanden i byn eller roten, som man säger. Åldermansval äger i regel rum vid jultiden, då julkalasen hållas. Ibland sker valet på hösten vid läsmötatillfällena de s.k. ~~husförräns~~ husförhören. Till ålderman väljes en erfaren .klok och med byns förhållanden väl förtrogen person. Denne innehar också åldermansklubban.

Äktenskapslysningen.

Lysning till äktenskap måste första gång det sker ovillkorligen
ske i ny och icke i nedan eller fullmåne.

Man anser, att om så sker bli de båda kontrahenterna lyckliga.

Denna sed är ihärdigt vidmakthållen så långt som kan
minnas tillbaka av de gamla.

Julgillen och större kalas äro allmänt förekommande.

Även slätterfester s.k. slätteröl och skåtegillen på höstana
förekomma allmänt samt likaledes ostgillen.

Några säregna seder och bruk äro med dessa icke för-
knippade som äro kända av mig.